

## De l'esperança al desencís d'Erdogan

*L'intent de cop militar sorprèn un president turc en plena deriva "cabdillista" | Per primera vegada, un sector de l'exèrcit intenta derrocar un govern que disposa d'ampli suport popular | Si el líder no gestiona la seva resposta a l'amenaça, es pot incrementar la inestabilitat al país*



Recep Tayyip Erdogan | Europa Press

Els minarets de les mesquites van respondre ahir la petició desesperada del president turc, Recep Tayyip Erdogan, a la població del seu país perquè sortís al carrer i aturés els tancs. La reacció dels partidaris del govern va ser immediata i va tenir un paper en el fracàs de l'intent de cop d'estat militar. Però encara se saben poques coses de la intrahistòria d'aquesta operació uniformada. Els prop de 3.000 militars detinguts

(<http://www.naciodigital.cat/noticia/112481/purga/erdogan/exercit/judicatura>), el fet que l'aixecament (<http://www.naciodigital.cat/noticia/112453/cop/estat/fracassat/deixa/dos-cents/morts/miler/ferits/turquia>) hagi mobilitzat unitats de les diverses armes i s'hagi produït en diverses ciutats alhora, així com la cruesa dels enfrontaments, amb més de 200 morts, indica que no es tracta d'una aventura ni un brot esporàdic.

### La deriva d'Erdogan

L'intent colpista té lloc en un moment convuls a Turquia, tant en l'ordre intern com pel que fa a la seva situació geoestratègica. En clau interna, Erdogan ha anat consolidant el poder del Partit de la Justícia i el Desenvolupament (AKP), que governa des del 2003 i que és d'ideologia conservadora i islamista. El líder turc és un polític astut, que va anar consolidant a poc a poc el seu ascens, conscient de les resistències que despertava en el vell Estat kemalista. El kemalisme és la ideologia que es confon amb l'estat turc modern, fundat pel general Kemal Atatürk els anys vint. Atatürk va bastir un règim laïcista, hostil a tota manifestació religiosa, on fins i

tot les danses dels "derviches" sufís eren vistes amb animadversió. Règim laïcista, sí, que va modernitzar la llengua turca i va crear un relatiu Estat del benestar, amb una forta intervenció pública i reformes educatives. Però també un Estat profundament autoritari, amb una arquitectura democràtica però sempre vigilada per l'exèrcit. I amb una forta influència de la concepció francesa més jacobina, que mai ha acceptat l'existència d'altres identitats que no fossin la turca.

Després de dècades d'hegemonia kemalista, el triomf d'Erdogan va suposar una alenada d'aire fresc a la societat turca. L'AKP era una força política renovadora, que va bandejar la "casta" kemalista. Erdogan, a més, es va presentar com el representant d'un altre Islam polític, que volia recuperar les tradicions musulmanes reprimides per Atatürk sense caure en el fonamentalisme. Al capdavant, la seva plataforma de llançament polític va ser l'alcaldia d'Istanbul, la ciutat liberal entre dos continents. El seu era un islamisme occidentalitzat que podria ser homologable a qualsevol altre aspirant a soci de la Unió Europea. En algun moment, fins i tot va semblar aproximar-se a un reconeixement de la identitat kurda.

Però el renovador AKP ja és una força de poder que s'ha fet imbatible en les eleccions. Després d'onze anys com a primer ministre, Erdogan es va fer el 2014 amb la presidència de la República, que cada dia és més executiva. La intervenció del govern en àmbits de la justícia i els mitjans de comunicació és creixent. L'arrelament de l'AKP en la Turquia profunda li ha garantit majories absolutes al Parlament, però la Turquia urbana i progressista ja no el veu amb simpatia i sembla nostàlgica de l'herència kemalista.

En el pla internacional, Turquia és una peça determinat en l'escaquer euroasiàtic. Una de les pretensions d'Erdogan ha estat recuperar un paper predominant i fer d'Ankara una potència decisiva en el pla internacional. Ha gosat plantar cara a Israel i jugar un paper propi a l'Orient Mitjà. Però aquesta voluntat ha anat paral·lela a una deriva autoritària en política interna que li pot acabar dificultant el seu paper com a potència. La seva ambivalència davant l'Estat Islàmic, que assegura combatre mentre centra els esforços contra els kurds, ha deixat en evidència el cinisme d'Ankara.

A Erdogan no li sobren els amics. En la guerra de Síria, la seva oposició al règim d'Assad el col·loca enfront dels interessos de Rússia i de l'Iran, però també genera incomoditat en els Estats Units, que exigeixen una actuació decidida contra l'Estat Islàmic. Va trobar un aliat en el govern de l'egipci Mohammed Mursi, líder dels Germans Musulmans. Però al caire les coses van anar diferent i un cop militar, aquest sí triomfant, va situar el general al-Sisi en el poder el 2014. Un moviment de peces que va subratllar els límits del lideratge d'Erdogan a la zona.

## **El fantasma de Menderes**

Tots els governants civils turcs viuen neguitejats per l'espectre d'Adnan Menderes. Líder del Partit Democràtic, adversari d'Atatürk, Menderes va governar durant deu anys Turquia (1950-60). Era un conservador que va dur a terme una política de privatitzacions i que, sense ser exactament un islamista, va voler atreure els sectors religiosos del país. Durant el seu mandat, va tenir lloc l'anomenat progròm d'Istanbul (1955), quan sectors musulmans van atacar la comunitat grega de la ciutat, que ja no va tornar a aixecar el cap. També jueus i armenis foren víctimes d'assetjament. Encara avui, hi ha restes d'aquells fets en l'antic barri grec d'Istanbul.

El govern de Menderes, elegit democràticament, va degradar-se, generant protestes en amplis sectors socials. El 1960, l'exèrcit el va derrocar i va obrir contra ell un procés en què una de les acusacions va ser el seu suposat suport al progròm. Condemnat a mort, va ser penjat a la forca el setembre de 1961. Des d'aleshores, el fantasma de Menderes passeja per l'imaginari de la política turca. Tot i que no es pot equiparar Menderes a Erdogan, l'AKP ha retut homenatge al primer ministre executat en diverses ocasions i l'ha rehabilitat públicament. És molt probable que divendres a la nit, mentre l'avió d'Erdogan buscava un lloc segur on aterrar, el record de l'antic primer ministre es reaparegués al líder islamista.

L'exèrcit ha tingut una doble funció des de la fundació de l'Estat turc. D'una banda, ha garantit el paper del país com a membre estratègic de l'OTAN. Potència militar, Turquia va acceptar un paper subsidiari dins de l'engranatge dels Estats Units fins a l'arribada d'Erdogan. Només l'enfrontament històric amb Grècia va permetre al nacionalisme turc prendre decisions pròpies en alguns moments, com en la invasió de Xipre el 1974. En clau molt de política interna, l'exèrcit ha estat el gendarme de l'estabilitat. En etapes de gran estabilitat, ha restat fora del govern. Quan el poder civil ha trontollat, els militars han intervingut. Curiosament, sempre contra governs conservadors, un aspecte força particular. Van derrocar Menderes, com després ho van fer amb Suleiman Demirel, hereu polític d'aquest, el 1971. Van tornar a foragitar Demirel el 1980, després d'anys d'instabilitat política i enmig d'una activitat terrorista que amenaçava el futur del país. Les relacions dels uniformats sempre ha estat millor amb el Partit Republicà del Poble (CHP), formació hereva d'Ataturk, que es reclama socialdemòcrata però a la qual seria millor definir com a nacionalista laica. És el partit que lidera ara mateix l'oposició a Erdogan.

## **Els riscos del present**

L'escenari que deixa l'intent fracassat de cop militar és inquietant. Erdogan, després d'haver construït una potent maquinària de poder, és molt més fort del que ho era el seu aliat Mursi a Egipte. Però tampoc es pot permetre ser un Putin turc, la seva temptació. La societat turca és molt més complexa, rica i plural que la russa. La reacció tardana a condemnar el cop per part de les principals diplomàcies hauria de fer pensar un Erdogan que sembla empatxat de megalomania. La seva decisió d'estrenar un nou palau presidencial va fer esclatar les crítiques contra un mandatari que sembla haver perdut els reflexos dels primers anys. La insinuació de les darreres hores de reinstaurar la pena de mort no pot fer més que allunyar Ankara de la UE.

Les imatges de civils damunt de tancs neutralitzats té un significat de força civil contra uniformats amotinats. Però les de partidaris d'Erdogan colpejant soldats capturats en té un altre de molt diferent. La repressió contra l'estament judicial que s'ha iniciat té més de purga contra una instància no controlada que cap altra cosa. Ara, Erdogan ha d'escenificar la seva fortalesa, però si no sap administrar amb cautela el seu triomf puntual contra els colpistes, Turquia pot oferir-nos noves sorpreses. La silueta de Menderes dibuixa estranyes figures sobre el Bòsfor.